

תוספת מקומות כליאה אינה הפתרון

לאחרונה פורסם ששר המשפטים ביקש להוסיף מקומות כליאה חדשים רבים, לרבות באמצעות הקמת בתי סוהר חדשים • המאסר אינו משקם, אלא מגדיל את הסיכויים שהנענש יהפוך לעבריין ויפגע בחברה לאחר שחרורו

[פרופ' בועז סנג'ור](#)

לאחרונה פורסם ששר המשפטים פנה לראש הממשלה, לשר לביטחון הפנים ולשר האוצר, וביקש להוסיף מקומות כליאה חדשים רבים, לרבות באמצעות הקמת בתי סוהר חדשים, כדי לקיים את החלטת בג"ץ שהגדירה שטח מחיה מינימלי לאסיר. האם הדבר נחוץ ורצוי?

האמריקנים טעו לחשוב שניתן למגר את הפשיעה באמצעות המאסר, והכפילו את מספר האסירים עשרת מונים, מכ-200 אלף בשנות ה-70 לכשני מיליון כיום.

דו"ח המכון הלאומי האמריקני למדעים מ-2014 קבע שהדבר לא השיג הרתעה ולא מנע פשיעה, אלא גרם סבל מיותר למורשעים ולמשפחותיהם, הרס קהילות שלמות של שחורים והיספאנים, ועלה מיליארדים. הון זה ניתן היה להפנות לתוכניות רווחה שמפחיתות פשיעה.

המאסר אינו משקם, אלא מגדיל את הסיכויים שהנענש יהפוך לעבריין ויפגע בחברה לאחר שחרורו. באותה שנה פורסם באנגליה דו"ח האקדמיה הבריטית, עם ממצאים והמלצות דומים. גם בישראל דו"ח ועדת דורנר מ-2015 המליץ על צמצום הכליאה.

בשנת 2017 קיבל בג"ץ עתירה של ארגוני זכויות אדם והורה להגדיל את שטח המחיה הממוצע לאסיר מכ-3 מ"ר בלבד ל-4.5 מ"ר. באמנות בינלאומיות המינימום הוא 6 מ"ר והממוצע באירופה 9 מ"ר. הצפיפות גורמת סבל, מחנק, פוגעת בהיגיינה (עד היום יש בישראל מתקנים עם מקלחת מעל שירותי כריעה), פוגעת בפרטיות ומחריפה מתחים.

מכיוון שבנייה תעלה מיליארדים, ולאור המלצות ועדת דורנר, דרך המלך היא צמצום מספר האסירים. אלא שהרשויות הפרו את פסק הדין והעזו לבקש לביצועו תשע שנים במקום שנה וחצי. לאחר שבג"ץ דחה את הבקשה, שוחררו בשנת 2018 אלף אסירים, אך הצפיפות עודנה רבה.

לאחרונה המליצה ועדה כי אסירים שייגזר עליהם מאסר של עד שנה בגין עבירות לא חמורות, יישאו בעונש שלילת החירות בבתייהם במקום בבתי סוהר. ההצעה ראויה לאור הצפיפות, ומתאימה למגמה בעולם לריסון תאוות הכליאה.

אך ההמלצה לא מיושמת. כדי לעמוד עד סוף 2022 בסטנדרט שטח המחיה שקבע בג"ץ, מציע שר המשפטים להוסיף אלפי מקומות כליאה. זוהי רגרסיה מוטעית. בישראל כ-9,000 אסירים פליליים וכ-5,000 אסירים ביטחוניים.

כדי לעמוד בסטנדרט שקבע בג"ץ, יש לשחרר כשליש מהם. יש לגזור פחות מאסרים, לקצר את משכם, ולהפחית את השימוש המופרז במעצר עד תום ההליכים ובמעצר לפני משפט - אפשר לחקור גם מבלי לעצור.

אין לחשוש: רוב האסירים הפליליים אינם מסוכנים פיזית, ורבים כלואים בשל עבירות רכוש ללא אלימות. השחרור ייטיב חברתית וגם כלכלית: עלות החזקת אסיר היא יותר מ-10,000 שקל לחודש - בעיקר שכר הסוהרים. חלוקת תקציב שב"ס - כארבעה מיליארד שקלים - במספר האסירים, מראה עלות שנתית של יותר מרבע מיליון שקל לאסיר.

ריסון תאוות הכליאה יחסוך מיליארדי שקלים, שאותם יש להפנות להגדלת הרווחה, והיא שתביא לירידה בפשיעה. בניית תאים חדשים צריכה להיות בדרך של שיפוץ המתקנים המחפירים הקיימים, ובדרך של הריסת מתקנים ישנים ובניית חדשים במקומם, ולא נוסף על הקיימים.

ישראל הגיעה למצב הידוע בעולם כ "over criminalization" (פליליות-יתר): יותר מדי התנהגויות מוגדרות כפליליות, ויש לצמצם את מקום המשפט הפלילי בחיי האזרחים. גם האיסורים המוצדקים לא בהכרח מצדיקים מאסר.

למשל, השימוש במאסר בגין עבירות רכוש "נטו" - ללא שימוש באלימות וללא פגיעה בערכים חברתיים אחרים מלבד הקניין - הוא מופרז מבחינה גמולית ואווילי מבחינה תועלתית, גם בשל עלויות המאסר העצומות.

יש להסתפק בעונשים מתונים, כגון פיצוי לקורבן, קנס על תנאי, קנס שניתן להתאימו ליכולת הכלכלית, שירות לתועלת הציבור, העמדה במבחן (בעלות מאסר בודד ניתן לפקח על עשרות מורשעים), מאסר על תנאי, עבודות שירות ועוד. מוצע לשר המשפטים, גדעון סער, לנתב את מאמציו לאפיקים כאלה.

פרופ' בועז סנג'רו

פרופ' סנג'רו הוא מייסד האתר "ביקורת מערכת המשפט הפלילי" ו"המכון לבטיחות במשפט הפלילי" ומלמד במכללות האקדמיות גליל מערבי וספיר